

Sanja Ivić

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/y14okf5pr9>
Stručni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 25.1.2022.

OD CRTEŽA DO TEKSTA, A ONDA I DO PREDSTAVE ili KAKO SAM SURAĐIVALA SA ZLATKOM BOUREKOM

Sažetak

Članak govori o radu na predstavi *Sveti Juraj ili Sanctus Georgius*, farsi nastaloj na temelju crteža Zlatka Boureka, svestranog kazališnog i kiparskog umjetnika. U članku se navode povijesni izvori, izbor fabule za tekst i predstavu, opisuju se Bourekovi crteži likova i njihovih kostima, određuje se žanr teksta i predstave, uz razloge takvog izbora i kratku povijest srednjovjekovnog kazališta. Uz opis tijeka radnje, analizira se jezik komada te njegova struktura uz citate iz teksta/predstave. Na kraju se ukratko opisuje predstava, navode svi umjetnički suradnici uz podatak o broju izvedbi.

Ključne riječi: Zlatko Bourek, crteži, kazalište, kostimi.

Zlatko Bourek, kipar, crtač, grafičar, autor crtanih filmova, scenograf, kostimograf i kazališni redatelj nije bio sve to, bio je još i nešto više. Bio je zaljubljenik u umjetnost, u sliku, u groteskne likove, sočne brzalice i bećarce, u ravnu zemlju Slavoniju gdje je najviša točka čovjek, bio je obožavatelj ljudi koji su voljeli i njegovali crtež, ljudi koji su uživali u druženju, dobroj hrani i dobroj predstavi, filmu, televizijskoj seriji, eseju, članku, riječnim čamcima (čiklima) i mostovima nad Dravom te avionima dvokrilcima. Osim ateljea, njegov drugi dom je bilo kazalište, i to ne samo pozornica, nego i radione, one scenografske i kostimografske. Tamo je provodio sate i sate, nerijetko se pridružujući kazališnim majstorima u dovršetku dekora ili kostima. Zaigran i dobronamjeran, vječiti optimist, vječiti umjetnik u duši, nije se dao pokolebati ni preprekama, ni zavidnim ljudima, a radio je puno i stalno. Govorio je da umjetnik uvijek nešto smišlja, da mu je mozak neprestano u radnoj temperaturi jer se nikada ne zna kada će nekakva ideja ugledati svjetlo dana. Taj i takav Bourek mi je predložio negdje početkom 1994. godine da zajedno radimo predstavu o sv. Jurju, odnosno o tome kako taj slavljeni vitez i svetac ubija zmaja. Znala sam od početka

da nije riječ o običnoj, svakidašnjoj predstavi jer je to uz Zlatka bilo nemoguće. Tema je bila zanimljiva, ima mnogo tekstova o tome, neki su idolopoklonski, neki uronjeni u kršćansku mitologiju, neki metaforični, ali svi slave junaka koji je ubio groznog zmaja i ja sam odmah pristala. Razgovarali smo u nekoliko navrata, a onda me Zlatko, koji je za sebe tvrdio da nije pismen, nego rismen, dočekaao s mapom crteža na kojima su bili glavni likovi uz ovčice, pejzaže i tvrđavu. Ekspresivni i groteskni, crteži su od početka sugerirali o kakvoj se predstavi radi, a dodane karakteristike su samo pojačavale osnovne osobine pojedinih likova, skrivajući u sebi i nemalu dozu ironije. Ja sam prionula na istraživanje podataka o sv. Jurju i tako smo u paralelnom slalomu radili sve dok nisam dovršila tekst.

Pokusi su počeli u kasno proljeće iste godine, a praizvedba se odigrala 29. srpnja 1994. godine na Splitskom ljetu jer se radilo o koprodukciji Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu i Splitskog ljeta.

Treba naglasiti da je strukturiranje komada ovisilo o oba pravca rada: s jedne strane o čudesnim nacrtanim likovima, a s druge o podacima koji govore o sv. Jurju i njegovom životu. Te dvije razine su se trebale pomiriti i usuglasiti kako bi iz toga nastala ujednačena i malo otkačena predstava u poznatom Bourekovskom stilu. Prvo smo definirali likove i sinopsis odnosno temeljni sadržaj priče. Uz kraljevu, kralja, zmaja, Juraja, tu je i sveprisutna Smrt bez koje Bourekovo kazalište jednostavno ne postoji.

Sam komad djelomično prati priču o Jurju zaustavljajući se na epizodi pokrštavanja Slavena, ne zalazeći u njegovu mučnu i tegobnu smrt.

Iz raznih izvora se saznaje da je **Sveti Juraj**, latinski **Sanctus Georgius**, bio, po tradiciji, rimski vojni časnik, mučenik koji je stradao 303. godine u Kapadokiji u Maloj Aziji za vrijeme Dioklecijanova progona kršćana. Najveću ekspanziju naš junak doživljava u križarskim ratovima kada Juraj postaje prototip idealnog kršćanskog viteza i od kada se mnogi europski gradovi (Barcelona, Genova, Senj, Lovran, Brseč itd.) i države (Engleska, Portugal) stavljaju pod njegovu zaštitu. Zastava stare Engleske (crveni križ na bijelom polju) je zastava Sv. Jurja, a tek se u XII. stoljeću uvodi i motiv njegove borbe sa zmajem. Juraj je u srednjem vijeku bio jedan od najpopularnijih svetaca, a područje njegove zaštite je bilo vrlo veliko, u kužnim bolestima, u pogibeljima na moru, u ratu, pred sudom, ukratko, u svim životnim opasnostima. Sveti Juraj je i zaštitnik križara, vitezova, vojnika i svih obrta povezanih s ratovanjem. Počevši od XII. stoljeća, u zapadnoj ikonografiji se prikazuje kao konjanik, opremljen štitom i kopljem kojim ubija zmaja. On je gotovo uvijek mlad, bezbrad, duge valovite kose. Atributi su mu koplje ili isukani mač, štit (na bijeloj pozadini je crveni križ) i bijela zastava s crvenim križem. No, legenda o sv. Jurju u trinaeststoljetnom obliku je stopila dijelove starije legende o Jurjevom mučeništvu s mlađom legendom o njegovoj borbi sa zmajem. *Legenda Aurea* je spojila motive starije i novije legende.

Tako kompletirana legenda pripovijeda:

Zmaju u močvari grada Silene građani svaki dan za hranu daju po dvije ovce. Kada ponestane ovaca, svaki dan mu žrtvuju kockom odabrana mladića ili djevojku. Kocka pade i na kraljevu kćer. Na putu u smrt, kraljevna susretne Jurja, a ovaj udarcem koplja onesposobi zmaja, vezuje mu oko vrata pojas kraljeve kćeri te ga odvodi u grad gdje ga i ubija, nakon čega se na Jurjev nagovor kralj i sav puk pokrste.

Puk grada Silene napušta kršćansku vjeru i vraća se pod Dioklecijanovim pritiskom. Gradski sudac Dacijan daje uhititi Jurja te ga stavljaju na muke.

Jurja grebu oštrim daščicama za češljanje vune i rane mu posiplju solju.

Jurju se u samici ukazuje Krist koji ga hrabri.

Vrač daje Jurju da popije pehar zmijskog otrova, ali Juraj, prekrizivši se, ispija otrov i ostaje živ. Vrač se potaknut ovim čudom obraća na kršćanstvo, a zatim pogiba kao mučenik.

Jurja muče na kotaču, ali anđeli lome noževe pa Juraj ostaje živ.

Jurja bacaju u kotao s rastopljenim olovom, no Juraj ostaje neozlijeđen.

Sudac s pukom odvodi Jurja u Apolonov hram. Juraj se molitvom utječe Bogu. Nato oganj s neba sažegne hram, idole i poganske svećenike, a zemlja se rastvara i proguta pogane.

Na nalog suca konji vuku Jurja po gradu ili ga raščetvore.

Krvnik odsijeca Jurjevu glavu, komada mu tijelo i baca udove u duboki bunar. Iz bunara anđeo vadi i odnosi Jurjevu glavu.

Od trinaestog stoljeća najučestaliji prikaz sv. Jurja je njegova borba sa zmajem. Juraj na konju kopljem probada rastvorene ralje zmaja koji leži na tlu i repom opleće po stražnjim nogama konja. U pozadini kleči i moli okrunjena kraljevna, a na gradskim zidinama kralj, kraljica i puk promatraju borbu. Prikaz Jurjeve borbe sa zmajem traje u ikonografiji sve do kraja XIX. stoljeća.

I dok je Zlatko intenzivno radio na osmišljavanju likovne komponente likova, kostima i rekvizita, ja sam se bavila sklapanjem naše priče o sv. Jurju uzimajući u obzir temeljne linije fabule koja je morala biti malo pomaknuta, jednostavna i direktna. Kao uzor oboje smo uzeli srednjovjekovno kazalište: prikazanja i mirakule koji su plošno spajali pojedine slike prikazujući život svetaca, bez ulaženja u psihologiju. Prisutnost Smrti nije slučajna. Iako je to jedan od zaštitnih znakova Bourekova kazališta, i Smrt (a često i Vrag; ovdje ga nema) je neizostavni lik srednjovjekovnog kazališta. Stalno podsjećanje na neumitnu smrt i paklene muke namijenjene grešnicima bili su konstantni elementi mirakula izvođenih ispred katedrala i crkava. Doživljaj svijeta se temeljio na Božjem ustroju, na vlasti kralja koji je pomazani vladar i crkvenih poglavara koji su Božji namjesnici na zemlji. Bog, vladar, (plemići), kler i puk su tvorili piramidu života koja se nije značajnije promijenila sve do Francuske

revolucije 1789. godine kada dolazi do rušenja starog sustava i uspostavljanja pretpostavki za republiku i odvajanje crkve od države.

Crkvena prikazanja i mirakuli su bili dio svakodnevice cijele Europe, a slikama se komuniciralo s pukom koji u golemom broju nije znao ni pisati ni čitati. Žive slike koje su se izmjenjivale ispred katedrale usijecale su se u pamćenje promatrača i tvorile podlogu za usmenu predaju koja se prenosila generacijama. Tako su se legende i nadograđivale i mijenjale dugi niz godina. Gutenbergovim izumom tiskarskoga stroja i prijevodom Biblije na narodni jezik započinje preokret koji će u idućim stoljećima potisnuti usmenu predaju, ostavivši je u rukavcima narodnih predaja, folkloru i čuvanja tradicije. Knjiga, slovo na papiru, preuzima primat stvaranja djela i komunikacije, a legende, koje su se većinom usmeno prenosile, polako nestaju. Imajući sve to na umu, nije nam bila namjera jednostavno oživotvoriti poznatu legendu, nego smo tu legendu promatrali iz perspektive dvadesetog stoljeća koje je bilo sve, samo ne iskreno i pravocrtno u vjerovanju u čudesa. Doba cinika i odustajanja od ideologija je itekako utjecalo na naš rad. No, s druge strane, svojevrсна jednostavnost je bila neupitna, jednostavnost u strukturiranju radnje i postavkama likova. Pa je tako naša priča o sv. Jurju glasila ovako: *Komad počinje obraćanjem Smrti koja pozdravlja puk, opisuje grad Silon i Zmaja koji luta obližnjom šumom te Kralja, škrca i Kraljevnu koja čezne za ljubavlju. Kralj se moli poganskim bogovima za zaštitu svoga grada i bogatstva, dok Kraljevna čuva ovce i žali se na siromaštvo i samoću. Približava se oluja; Kralj tjera Kraljevnu da skloni ovce. Smrt opisuje oluju i najavljuje Zmaja koji izlazi iz šume govoreći o svojoj nemilosrdnosti i zloći. Prijeti Kralju i gradu Silonu. Kralj mu se suprotstavlja. Dolazi do borbe između Kralja i Zmaja uz komentar Smrti. Zmaj izbija Kralju mač iz ruku, gradska kula „bježi“ pred Zmajem dok Kralj tuguje nad porazom uz pristanak na sve Zmajeve uvjete, svaki dan jedna ovčica, a kad ih nestane, jedna ženskica. Smrt opisuje dovođenje ovaca kojih na koncu više nema pa dolazi na red kraljeva kćer, Kraljevna. Ona nevoljko odlazi u smrt, no Zmaj se u nju zaljubi na prvi pogled. Očajna Kraljevna vapi za pomoć. Pojavljuje se Juraj, mladi vitez na konju kojem Smrt objašnjava situaciju. Kraljevna je očarana vitezom, no Zmaj bjesni i poziva viteza na dvoboj. Dok se Zmaj oruža, vitez kori Kralja zbog poganske vjere i nudi mu pogodbu: borit će se sa Zmajem ako se Kralj prikloni kršćanstvu. Kralj sve prihvaća, odriče se svojih bogova, a Juraj kreće u dvoboj sa Zmajem. Zapodijeva se žestoka bitka koju opisuje sveprisutna Smrt. Napokon, Zmaj je proboden i umire, a vitez odbacuje ljubav Kraljevine zato što je on svoje tijelo i dušu zavjetovao Bogu. Smrt završava komad govoreći o tome kako Juraj zaslužuje svetost uz oproštajno obraćanje puku.*

Ovako ispričan sadržaj, na prvi pogled se može učiniti plošnim i nezanimljivim, no, uz taj tekstualni kostur postoje i likovi koje je nacrtao i ukratko opisao Zlatko Bourek, temeljito navodeći i u slici i u popratnom tekstu o kakvim se likovima radi, kako oni govore, uz napomenu o tome izražavaju li se u stihu ili u prozi. Samo u spoju navedenog sadržaja i crteža likova može se dobiti uvid u način tekstualnog

i likovnog strukturiranja teksta i predstave. Osnovno obilježje cijelog pristupa je grotesknost svih likova s maskama na njihovim licima, predimenzioniranim kostimima prepoznatljivim na prvi pogled tako da nema nikakve zabune tko je tko. I dok je Zlatko na sebe preuzeo zadatak pretvaranja nacrtanih likova u trodimenzionalne pojave, ja sam morala napisati kompletan tekst koji se temeljio na gore navedenom sadržaju. Odluka da tekst završimo apoteozom o Jurjevoj svetosti, bez ulaženja u njegovo mučeništvo i smrt, bitno je uvjetovala i ton cijelog komada koji je uvijek ironičan, sardoničan, a Smrt je jezovito zamamna, dok je Juraj, bez ostatka, pravi junak komada; junak čije se stradanje i smrt ničim ne najavljuju, svjesno ograničavajući tekst na samo jednu epizodu u legendi. U takvom svojevrsnom „happy endu“ legenda je ostala u domeni priča koja ima pouku za sve, prikazujući veliki podvig junaka koji, zapravo, nestaje na konju, jašući u smiraj sunca namjerno persiflirajući protagoniste stripova od Taličnog Toma do Kapetana Blueberryja. Strip kao način izražavanja je itekako prisutan u ovom komadu, i to na razini stvaranja slike svijeta koja je samo prividno dvodimenzionalna, ali u sebi uključuje brzinu, kratku i jasnu informaciju, kadriranje i izmjene perspektive pripovjedača i promatrača. Takav brzi način komunikacije je inherentan Bourekovu kazalištu koje uvijek komunicira i slikom i riječju, od kostima do scenografije i najsitnijeg rekvizita. Naime, Bourek je jedan od đaka Bauhauusa, pokreta u arhitekturi i dizajnu koji nikada nije promatrao predmete ili građevine kao jedinke same za sebe. Svaki objekt, pa i onaj najmanji, poput žlice i vilice je uvijek u nekom odnosu s nekim drugim objektom, a taj odnos se onda multiplicira na bezbroj nivoa, oviseći o kontekstu u kojem se smjestio. Takva ideja arhitekture i dizajna implicira neodvojivost dijela od cjeline, neodvojivost temeljne ideje nekog oblika do svih izvedenica koje uvijek korespondiraju s početnom zamisli. Kao njihov učenik, Zlatko Bourek nikada nije radio samo kostime, ne zanimajući se kakav je dekor ili obratno. Glumačka tijela je tretirao kao trodimenzionalne ljude koji će nositi kostime tvoreći skulpturu na sceni, a scenografija nikada nije bila samo puka replika nekog razdoblja, nego uvijek i svojevrsni komenta epohe iz vizure današnjice.

Vođen takvim načelima, s iskustvom crtanih filmova i stripa, Bourek je u tekstu i predstavi o sv. Jurju prvo nacrtao sve likove i scenografiju, pričekao dovršavanje teksta i onda se bacio na izradu kostima i maski koje će nepogrešivo, u svakom trenutku naglašavati glavne osobine likova komada. U tekstu se nabroja 5 likova, i to su: **Smrt**, **Kraljevna**, **Kralj**, **Zmaj** i **Juraj**. Svaki lik je i nacrtan, pa je **Smrt** prikazana u haljini koja podsjeća na krinolinu, otvorenog dekoltea, s perikom i maskom ljudske lubanje. U jednoj ruci drži baston, u drugoj mali bubanj-def kojim prati samu sebe. Ona je našminkana, s praporcima oko nogu, komentira sve događaje, govori u stihovima kratko, jasno i jezgrovito. **Kraljevna**, odnosno princeza, je odjevena u dugu poluprozirnu haljinu s velikim dekolteom, maskom na licu na kojoj je i umjetna

duga kosa. Hoda okolo s pastirskim štapom, tankočutna je i iako je kći silonskog kralja, ipak vene, čekajući ljubav i čuvajući ovce, no, ne govori u stihovima. Njezin otac, silonski **Kralj** je tust, škrt i pedantan, stalno broji svoje zlatne pločice, a hoda svijetom odjeven u velike hlače nalik dimijama koje prekriva tunika, a na glavi mu je kruna. Iako nije oštrog uma, ipak se zadivljujućom brzinom odriče poganskih bogova, ali isto tako ne govori u stihovima. **Zmaj** je kostimski najkompliciraniji lik, golema glava je prava, zmajska, s velikim očima i dugim jezikom, hoda uokolo u širokim hlačama do koljena, preko kojih se razapinje mala, plisirana suknja iznad koje je pršnjak s istaknutim mišićima. On je strašna zvijer, pravo čudovište koje uništava sve pred sobom i stalno je gladan. Ipak, omaknu mu se poneki stihovi, a u ljubavnom zanosu recitira i sonete i mlati mačem po protivnicima. Hrabri vitez **Juraj** dolazi na konju, s kojega nikad ne silazi, koji je dio kostima, ima drvenu masku na licu s kosom. On također ima mač, a konja prekriva nacrtni oklop. On je vitez plemeniti, bez straha i mane, hrabro izaziva Zmaja na dvoboj, uvjeri Kralja da se pokrsti i primi kršćansku vjeru i općenito, čini mnoga velika djela što će mu biti zapamćeno ne samo na zemlji, nego i na nebu. Nije sklon stihovima, no, poneka rima se i njemu potkrade. Kako bi se odmah odredio žanr komada i predstave, u podnaslovu stoji da je to farsa s maskama, a navodi se i da je riječ o komadu u deset slika, s prologom i apoteozom. Farsa je kratak i veseo kazališni komad s pomalo grubim humorom koji je dosta prizemljen, a često se umetala kao međuigra u srednjovjekovna crkvena prikazanja. Oslobođena moralnih skrupula, farsa je bila slobodna u izrazu, puna šala i humora, izvodili su je vješti žongleri i pantomimičari kojima je bio zadatak zabavljati i opuštati publiku. Naravno, kada danas govorimo o farsi onda je često naglasak na ironičnom prikazivanju događaja i likova u relativno kratkoj formi koja obično u jednočinskoj formi prikazuje neki događaj s odmakom. Žanrovski odabir farse je važan jer se odmah u početku naznačuje o čemu se radi, to jest, o čemu neće biti riječ. U ovom slučaju, o tome kako će priča o sv. Jurju biti posve neobična i drugačija bez ikakvog moraliziranja ili dociranja. Na samom početku prolog nam kazuje Smrt:

SMRT

*Evo me, stigla sam, napokon!
I onome koji nije dokon
htjela bih nešto prikazati.
Neću ja varati il' mazati.
Ne, sve će bit' ružno/lijepo,
jer smrti se vjeruje-slijepo.
Kula ova čvrsta i snažna,
što grad Silon tu opasuje,*

*utorda je jaaako važna:
štiti narod što bivstvuje
od zle nemani, strave, zmaja
koji šumom groznom luta
zatirući sve s tog puta.*

Smrt kao sveprisutna pojava je ovdje u poziciji sveznajućeg i sveprisutnog pripovjedača koji, ne samo da nas uvodi u radnju, nego je i ubrzava svojim komentarima. I izbor stihova je važan, pa tako Smrt govori u osmercima i devetercima, u rimama: aa, bb, cc. To su brzi stihovi, oni ne podnose razvučene metafore, ekonomični su i direktni, zato su i stavljeni Smrti u usta, jer ona ne okoliša, već suvereno vodi radnju, ne gubeći vrijeme na nepotrebne epitete i ukrase svih vrsta. U nekoliko stihova mi saznajemo gdje smo, koji je grad u pitanju, kolika je kula i kakve sve nevolje izaziva obližnji Zmaj. Nakon prologa započinje zaplet. U prvoj slici na sceni su Smrt, Kraljevna i Kralj. Smrt u najkraćim crtama opisuje situaciju, a Kraljevna se tuži na samoću bez ljubavi. Kralj tjera Kraljevnju da se pobrine za ovce, dok se sam obraća poganskim bogovima i moli njihovu zaštitu. U idućoj slici se izmjenjuju scene Kralja i Kraljevine te Smrti koja najavljuje buduće događaje i predstavlja Zmaja koji prijete gradu Silonu. U trećoj slici Kralj izaziva Zmaja stojeći u kuli. Započinje borba u kojoj Kralj baca kugle na Zmaja koji ih odbija kao teniskim reketom. Kralj s isukanim mačem poziva Zmaja na borbu, a ovaj mu izbija mač iz ruke. Kralj bježi u kulu, a onda i kula počne bježati od Zmaja, dok se napokon ne umori i slijedi predaja. Zmaj diktira svoje uvjete: svakog dana da mu pošalju po jednu ovčicu, a kad njih nestane onda mu moraju poslati jednu ženskicu da je mljacne. Kralj pristaje i daje mu papir da potpiše ugovor o predaji, Zmaj potpisuje. U četvrtoj slici Zmaj se priprema za gozbu i recitira stihove o hrani svake fele i vrste:

*Ha,ha, što volim mljackati, hrskati,
grickati,žvakati, mljeti, gutati, krckati,
Sisati-sve što mi se svidi: šunka,
sir i patlidžani, ovca ,tele i jarebica,
sve to lijepo, sočno –tusta lica,
a tek ševe, prepelice i fazani
moju glad nenavidnu, sve to mami;
sve sa perjem i bez njega,
sve sa krznom, dlakom gustom,
sve ja jedem s pravim guštom,
i sve mâ glad zvjerska vreba;
i nema spasa svoj toj klopi,
u mom tijelu –sve se topi.*

Smrt opisuje dovođenje ovaca i kako je na Kraljevnu došao red da se žrtvuje Zmaju. Kralj nagovora kćer da se povinuje jer je on dao svoju riječ Zmaju. Zaziva bogove koje zaziva i Kraljevna, tužna što ide u smrt, a da ljubav nije ni upoznala. U petoj slici se događa obrat. Naime, Zmaj se na prvi pogled zaljubio u Kraljevnu i komplimentira joj. Kraljevni se on gadi. Zmaj se šepuri ispred nje, pokazuje joj snažne mišiće, pandže i očnjake. Zmaju donosi ogromni buket cvijeća i recitira sonet o ljubavi: *Blaženi čas i hip, najprvo kad sam ja....* Kraljevna je očajna, Zmaj ne odustaje, Kraljevna zaziva bogove koji ne odgovaraju, obraća se nebu. U šestoj slici Smrt objašnjava vitez u situaciju, vitez Juraj je zaprepašten nekršćanskim postupkom i krene u obranu Kraljevine koja je očarana njime. Zmaj ga spazi i odjuri u šumu po toljagu. U sedmoj slici Kralj nagovara Jurja da ubije Zmaja, no kada čuje kako ovaj zaziva poganske bogove kaže mu da će se boriti sa Zmajem samo ako se Kralj odrekne svoje vjere i priđe kršćanstvu. Kralj brže-bolje pristaje i prepusta se jednom Bogu. U osmoj sceni predstavljaju se i Zmaj i Juraj, i to ovako:

ZMAJ

*Grauuuuuuu! Ja sam Zmaj, zvjerka strašna, snažna bez milosti.
Okot sam čistog zla-grau-kome vjerno, vjerno služim.
Ubit', razbit' il' uništiti' - to je moje zvanje.
Ljubav, nježnost, ufanje, sve to ipak nije za me.
Vidiš li ovu toljagu jadniče? Njome ću ti glavu smrskat'
i odvojiti' te od života, a onda ću se
do sita nasititi tvojim mesom, kukavoče! Ha, ha! Brzo, ako
želiš štogod reći, kaži odmah,
jer mrtvi ne govore, zar ne? Ha, ha, ha!*

JURAJ

*Ja sam Juraj, vitez plemeniti,, koji carstvima svijeta luta
pronoseći vjeru Njegovu,
šireći ljubav Njegovu, prenoseći zapovijedi Njegove.
Žena grešna me rodi, al' zato Djeвица bezgrešna me vodi Njegovoj milosti.
Ja sam čedan, plemenit i skroman, no za vjeru časnu, krv sam liti odan!
I zato Zmaju, štedi riječi, jer dah ću ti prerezati zauvijek
i ovom gradu, kralju i kraljevni dati vječni lijek!*

Bitka traje, Kraljevna strahuje za Jurja, Smrt komentira borbu. U devetoj sceni Smrt se koleba kome se prikloniti jer je borba dosta izjednačena, predlaže Kralju da se uključi, on to odlučno odbija jer mu ne pada na pamet tući se. U desetoj sceni slijedi odlučujuća bitka, Juraj dokrajči Zmaja jednim udarcem, čudovište umire u hropcu, a Smrt opisuje njegov rastanak sa životom. U apoteozu, Juraj se pobjednički

obraća kralju, Kraljevna mu, doslovno, nudi svoje srce koje je izvadila iz grudi, ali Juraj je odbija riječima: „Dalje od mene, pohotna ženo! Ničije ja srce ne tražim, ni tijelo ne žudim!“ objašnjavajući da on dušom i tijelom pripada pravdi i vjeri i odlazi na konju u sumrak. Dok on jaše, Smrt drži iznad njegove glave svjetleću aureolu, govoreći:

SMRT

*Zasluzio je, zar ne, svetost?
Taj vitez hrabri, časn, smjeli,
(i) jer ga čini sama krepost.
Poznaje on i tamne strane,
ukratko, čuo je i za me.
Pa, zato, viteže moj snažni,
što raj i pakao štuješ,
i plaću za djela svoja snuješ,
za podvige koji nisu lažni,
kad sretnemo se, u doba jedno,
ne, ti nećeš skončat bijedno.*

I tako je skončao Zmaj, Kraljevna ostala slomljena srca, a Kralj, oslobođen od zvijeri, postao je kršćanin, dok je Juraj nastavio činiti dobra djela i širiti vjeru. Kao i u svim prikazanjima, likovi sami sebe predstavljaju, odnosno, ponekad ih predstavlja i pripovjedač, Smrt, te se tako u nekoliko trenutaka dobiva informacija o kakvoj osobi se radi i što slijedi. Psihologija gotovo da i ne postoji, svi likovi su poput nekih oživljenih crteža, tako da se dojam stječe sinergijom riječi, slike, kostima, rekvizita i pokreta uz glazbu. Izmjenom stiha i proze se dobilo na ritmu, a i na karakterizaciji likova. Samo je Zmaj taj koji u ljubavnom zanosu recitira sonet što ga čini pomalo simpatičnim. Time se pojačavaju temeljne karakteristike ovog teksta, odmak od uobičajenih predodžbi, nijansiranje pojedinih likova u graničnim situacijama i odigravanje radnje na dva nivoa, sadašnjem i vječnom, što također doprinosi ritmu teksta. Predstava koju su pripremali sljedeći autori, **Zlatko Bourek** (sinopsis, režija, maske i kostimi); **Sanja Ivić** (autorica teksta i dramaturginja); **Arsen Dedić** (autor glazbe); **Sonja Kastl** (suradnica za scenski pokret); **Vladimir Kazda** (oblikovatelj svjetla); **Đurđa Škavić** (jezična savjetnica) i **Tihomir Preradović** (snimatelj glazbe), pripremala se malo manje od dva mjeseca, pokusi su bili intenzivni i naporni, naročito u trenucima kada su se glumci morali naučiti nositi i igrati u svojim dosta glomaznim i kompliciranim kostimima. **Dragan Despot** (vitez Juraj) je doslovno naučio jahati na sceni na konju koji je bio dio kostima, **Dušan Gojić** je, uz mač, morao oko sebe nositi i bježati zajedno s kulom (koja je bila nacrtana na okruglo razapetom platnu), **Saša Dabetić** je uporno gurala zlatne ovčice koje su bile pričvršćene na male tačke, dok je **Branka Cvitković** (Smrt) uz govor morala udarati u def i zvoniti praporcima

na nogama, a **Tomislav Stojković** (Zmaj) je imao golemu masku od silikona ispod koje je jedva disao i bogati kostim u kojem je morao skakati, nositi cvijeće i boriti se. Svi zajedno su se prilično znojili jer su svi imali na svojim maskama i perike, tako da im nije bilo lako. Praizvedba i reprize na Splitskom ljetu su odlično prošle, a kako je predstava izazvala interes splitskih lutkara, tamošnje lutkarsko kazalište ju je iduće sezone otkupilo i uspješno izvodilo nekoliko godina, te je naš sv. Juraj imao gotovo 100 izvedbi.

SMRT

*A sad, dragi, predragi moji,
kraj svega ovoga predstoji.
Oдох, posao me drugdje zove,
u zemlje sad, daleke krećem,
da smrt i tamo, hladnu mećem.
A životi vaši nek' plove
po moru velikom i tajnom,
do luke zadnje sa smrti bajnom.
I tad ću vas poljubiti' strasno,
u dahu zadnjem vašeg žića,
u smrtnom hropcu jasnog bića,
al' sve će tada biti kasno.*

K R A J

- Napomena:** U tekstu su se koristili neki tekstovi ili u prepjevu ili kao inspiracija:
Smrt o Kraljevni, **Prva scena, strana 2** (Paul Valery -prepjev)
Kralj, molitva bogovima, **Prva scena, strana 3.** (Natko Nodilo "Stara vjera u Hrvata i Srba"; Franjo Ladić "Mitologija Slavena"-prepjev)
Kraljevna, bugarenje o škrtosti, **Prva scena, strana 4** (Moliere "Škrtac", prepjev)
Kralj, Izazov na dvoboj Zmaju, **Treća scena, strana 6** (E.de Rostand "Cyrano de Bergerac", prepjev)
Zmaj o užitku žderanja, **Četvrta scena, strana 7** (Cervantes "Uzorite novele"-Dična sudopera, i Rabelais "Gargantua i Pantagruel"-inspiracija)
Zmaj o vođenju ljubavi, **Peta scena, strana 9** (zbirka francuskih erotskih pjesama "Bordel muza"-prepjev)
Ljubavna izjava Zmaja u sonetu, **Peta scena, strana 10** (Šiško Menčetić "Blaženi čas i hip..." prepisano)
Nastavak ljubavne izjave, **Peta scena, strana 10,** (nastavak Menčetićeve soneta)
Jurin odgovor o nekršćanskom postupku, **Šesta scena, strana 11,** (Cervantes "Don Quijote" -prepjev i inspiracija)

From Drawing to the Text, and Then to the Performance or How I Cooperated With Zlatko Bourek

Summary

The article talks about the work on the play *Saint George or Sanctus Georgius*, a farce based on the drawings of Zlatko Bourek, a versatile theatre maker and sculptor. The article lists its historical sources, the choice of the plot for the text and a play, describes Bourek's drawings of characters and their costumes, determines the genre of the text and a play, with the reasons for such a choice and a brief history of medieval theatre. Beside the plot, there is an analyse of its structure with the quotations from the text/play. At the end, performance is briefly described, all artistic collaborators are mentioned, with the information about the performance itself, as well as about its running history.

Keywords: *Zlatko Bourek; drawings; theatre; costumes.*

Mr. sc. Sanja Ivić
Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu
Trg Republike Hrvatske 15, 10000 Zagreb
sanja.ivic@hnk.hr

